

Sibelius

Spirit of Nature

**Songs, Cantatas and
Orchestral Works**

Lahti Symphony Orchestra

Osmo Vänskä

Helena Juntunen

Tommi Hakala

Jyrki Korhonen

Dominante Choir

SIBELIUS, JOHAN (JEAN) CHRISTIAN JULIUS (1865-1957)

SPIRIT OF NATURE · LUONNOTAR

1	OVERTURE IN E MAJOR, JS 145 (1891) (Warner/Chappell Music Finland)	11'17
2	SCÈNE DE BALLET, JS 163 (1891) (Warner/Chappell Music Finland)	8'36
3	KULLERVON VALITUS (KULLERVO'S LAMENT) (1892, rev. 1957)* (Breitkopf & Härtel)
for bass and orchestra, from Op. 7. <i>Text: Kalevala</i>	2'17
4	SERENADE, JS 168 (1894/95) (Breitkopf & Härtel)
for baritone and orchestra. <i>Text: Erik Johan Stagnelius</i>	5'47
5	I NATTEN (IN THE NIGHT), Op. 38 No. 3 (1903)* (Breitkopf & Härtel)
for baritone and orchestra. <i>Text: Viktor Rydberg</i>	3'37
6	IMPROMPTU, Op. 19 – original version (1902)* (Manuscript/Breitkopf & Härtel)
for women's chorus and orchestra. <i>Text: Viktor Rydberg</i>	5'27
7	IMPROMPTU, Op. 19 – final version (1902, rev. 1910) (Breitkopf & Härtel)
for women's chorus and orchestra. <i>Text: Viktor Rydberg</i>	6'57
8	PAN AND ECHO, Op. 53 (1906) (Lienau)	4'07

- 9 HÖSTKVÄLL (AUTUMN EVENING), Op. 38 No. 1 (1903, arr. 1904)* *(Breitkopf & Härtel)* 4'55
for soprano and string orchestra. *Text: Viktor Rydberg*
- 10 HERTIG MAGNUS (DUKE MAGNUS), Op. 57 No. 6 (1909, arr. 1912)* *(Breitkopf & Härtel)* 3'35
for soprano and orchestra. *Text: Ernst Josephson*
- 11 LUONNOTAR, Op. 70 (1913) *(Breitkopf & Härtel)* 8'50
for soprano and orchestra. *Text: Kalevala*
- 12 VÄINÖN VIRSI (VÄINÄMÖINEN'S SONG), Op. 110 (1926) *(Breitkopf & Härtel)* 8'53
for mixed chorus and orchestra. *Text: Kalevala*

TT: 76'36

LAHTI SYMPHONY ORCHESTRA (Sinfonia Lahti) *(leader: Jaakko Kuusisto)*

OSMO VÄNSKÄ *conductor*

JYRKI KORHONEN *bass* [3]

TOMMI HAKALA *baritone* [4, 5]

HELENA JUNTUNEN *soprano* [9, 10, 11]

DOMINANTE CHOIR *(chorus-master: Seppo Murto)* [6, 7, 12]

* *World Première Recording*

This CD offers a snapshot of Sibelius's orchestral music with and without voices, and spans his career as an orchestral composer from beginning to end. There are, however, two unifying themes: the *Kalevala* and the poetry of Viktor Rydberg.

The *Kalevala*, Finland's national epic in fifty 'runos' ('poems'), was assembled by Elias Lönnrot from folk originals and published in 1835; a revised edition followed in 1849. It was far more than just an early manifestation of the use of Finnish as a literary language: indeed, it would be difficult to overestimate its impact on Finnish culture at all levels of society. Not only the subject matter – linking various stories such as the creation of the world, the exploits of various mythological heroes and the quest for the *Sampo* (a sort of talisman), and ending with a hint of Christianity – but also its style, with powerful alliteration and an insistent trochaic metre (emulated by Longfellow in his *Song of Hiawatha*) acted as a magnet on composers, painters and other creative artists, who were only too willing to exploit its rich treasure-trove of characters, situations and imagery. Sibelius found the *Kalevala* an inexhaustible source of inspiration throughout his career, in works ranging from piano music (*Kyllikki*) and a cappella choral songs (*Terve, kuu* [*Hail, Moon*] and *Venematka* [*The Boat Journey*]) to orchestral masterpieces such as *Kullervo*, *The Swan of Tuonela* and *Pohjola's Daughter*.

Although Sibelius set texts from a wide range of sources, he clearly had his favourites. Apart from the *Kalevala* and the writings of Johan Ludvig Runeberg, he often turned to poetry by his

Swedish-speaking Finnish friends – men such as Karl August Tavaststjerna and Bertel Gripenberg – as well as Swedish writers including Gustaf Fröding, Ernst Josephson and Viktor Rydberg. Rydberg (1828-1895), a novelist, poet, journalist and philosopher, was one of the leading Swedish authors of his generation, and Sibelius used his texts in a wide variety of pieces ranging from distinctive and psychologically profound solo songs to patriotic choral works and melodramas.

The first music on the disc, however, is independent of these associations. The *Overture in E major* and *Scène de ballet* were composed in Vienna in early 1891 during Sibelius's second academic year as a student abroad. He had spent the previous season in Berlin under the strict tutelage of Albert Becker (two chorales for choir and orchestra – academic exercises – have survived from that period). In Vienna, however, he was given a much freer rein: with two teachers, the more formal Robert Fuchs and the inspirational Karl Goldmark, he explored new territory both as a composer and as an enthusiastic participant in the city's vibrant social life. The *Overture* and *Scène de ballet* – Sibelius's first surviving independent orchestral pieces – were conceived as the first two movements of a symphony that was never completed. Although it does not reproduce folk tunes directly, the sonata-form *Overture* draws much of its thematic inspiration from the world of Finnish folk-music. The *Scène de ballet* is far more cosmopolitan; it is a whirlwind of a piece in which the orchestral novice creates an intoxicating and exotic blend of musical impulses – a kind of Finnish precursor to Ravel's *La Valse*.

The *Overture* and *Scène de ballet* were first performed in Helsinki in April 1891, conducted by Robert Kajanus.

While he was in Vienna Sibelius's interest in the *Kalevala* deepened, and this was reflected in his next orchestral work, *Kullervo*, premièred in Helsinki in April 1892. *Kullervo* is a vast, five-movement piece for mezzo-soprano and baritone soloists, male choir and orchestra, and with it Sibelius made his breakthrough as an orchestral composer. He soon grew dissatisfied with the piece, however, and withdrew it after a few performances; it was not heard again in its entirety until after his death. In 1957, just months before he passed away at the age of 91, Sibelius was persuaded to make a new arrangement of *Kullervo*'s **Lament** from the end of the third movement for the bass-baritone Kim Borg, who sang it at the Sibelius Week in Helsinki that June.

The *Serenade* to words by Erik Johan Stagnelius dates from the spring of 1895, a period when Sibelius was both fascinated and repelled by the music of Wagner. A haunting portrayal of the anguish felt by a man who can only admire his beloved from afar, it was first performed in April 1895 by the great Finnish baritone Abraham Ojanperä. In 1910 Sibelius considered reworking the *Serenade* – but, instead of revising the earlier piece, he incorporated some of its thematic material into a new song, *Långsamt som kvällskyn* (*Slowly as the Evening Sun*).

I natten (*In the Night*) is the first Rydberg setting on this disc. Unlike the previous two songs, it was composed first with piano accompaniment (in September 1903); the orchestration was made for

a fundraising concert for the Helsinki Philharmonic Society Orchestra that November. By omitting the brighter woodwind and brass instruments Sibelius creates a lugubrious atmosphere, especially in the first and third verses of this strophic setting.

Extracts from Rydberg's poem *Livslust och livsleda* (*Joie de vivre and life's weariness*) form the basis for the **Impromptu** for women's chorus and orchestra, which in its original form was composed as a makeweight for the concert on 8th March 1902 at which the *Second Symphony* made its triumphant début. It begins in the manner of a slow waltz and later comes to resemble Tchaikovsky's ballet music; one of its themes comes from a *String Trio in G minor* fragment from 1893/94. In another of Sibelius's Rydberg settings, the hugely popular patriotic song *Athenarnes sång* (*Song of the Athenians*; 1899), the enlightened Greeks in conflict with the barbaric Persians were used to symbolize the Finns in their long-running feud with their Russian rulers. In the *Impromptu*, too, one might interpret the 'young Hellenics' in the poem as representing the Finnish people, but this graceful, civilized music proved too mild-mannered to maintain a regular place in the repertoire.

Eight years later Sibelius thoroughly overhauled the *Impromptu*, adding a new introduction – with words from a different part of the poem – and a more effective ending, and omitting trumpets and some of the percussion instruments. The new version was not heard in concert, however, for a further two years (29th March 1912).

Further allusions to the world of classical antiquity can be found in the 'dance intermezzo' **Pan and Echo**, written in the spring of 1906 for a

fundraising soirée in Helsinki. The piece accompanied a *tableau vivant* in which, according to the newspaper *Hufvudstadsbladet*, ‘Pan and Echo are seen on a hill, looking at the nymphs dancing in the valley’. The purpose of the soirée was to gather funds for a new concert hall – a project that remained a dream for many decades; Helsinki’s House of Culture, designed by Alvar Aalto, was not completed until 1958.

It seems to have been the nature imagery and pantheistic sentiments expressed in the poem that attracted Sibelius to Rydberg’s *Höstkväll* (*Autumn Evening*). His setting is extremely responsive to the text, both in its vivid depictions of nature’s majesty and in the response of the solitary wanderer who surveys the scene in the poem’s final strophe. It is one of the most ambitious and extended of his songs, a ‘mighty autumnal lament’ composed in 1903, originally with piano accompaniment. Versions accompanied by full orchestra and by strings alone date from 1904, and the latter (premiered by the present artists at the Sibelius Festival in Lahti on 8th September 2005) is recorded here for the first time.

The story of the duke who imagines a mermaid calling him from the waves of the Swedish lake Vättern and throws himself into the water has parallels in other European cultures; even in Sweden there are several different variants, one of which was turned into a full-length opera by Ivar Hallström in 1867. Sibelius’s song *Hertig Magnus* (*Duke Magnus*) is the sixth of eight settings of poems by Ernst Josephson (1851-1906), originally with piano accompaniment, composed in Berlin in 1909. Josephson’s words inspired Sibelius to

compose some of his most impressive songs, including *Jubal* and *Svarta rosor* (*Black Roses*). *Hertig Magnus* is the only one of these songs that Sibelius himself orchestrated – in 1912, for Aino Ackté. The score was long assumed to be lost, and was only rediscovered in 1994.

Sibelius worked on an orchestral piece on the *Kalevala* theme of *Luonnotar* (which can be translated roughly as ‘spirit of nature’) in 1905-06, but that work evolved into the symphonic fantasy *Pohjola’s Daughter*. He returned to the story some years later and produced *Luonnotar*, Op.70, an extended piece for soprano and orchestra – part orchestral song, part tone poem with voice. With its imaginative sonorities and a daring (and extremely difficult) vocal line, *Luonnotar* is an undisputed highlight of his vocal oeuvre. The text is Sibelius’s own adaptation of the creation story from the first runo of the *Kalevala*. *Luonnotar*, daughter of the Heavens, comes to earth and roams the oceans for 700 years. Distressed by a great storm, she appeals to Ukko, chief of the gods. A teal* makes its nest on *Luonnotar*’s knee, but she allows it to fall into the water and the shattered fragments of egg are transformed into the sun, the sky, the moon and the stars. *Luonnotar* was composed in the summer of 1913 and first performed by Aino Ackté at the Gloucester Festival, England, on 10th September 1913. Ackté wrote to Sibelius: ‘*Luonnotar* is brilliant and magnificent... It has swept me off my feet’.

* W.F. Kirby’s famous English translation of the *Kalevala* refers to the bird as a teal. The Finnish word ‘sotka’ is more accurately translated, however, as a pochard or scaup (a diving duck).

Väinön virsi (*Väinämöinen's Song*), for mixed choir and orchestra, is also a *Kalevala* setting, and dates from the last major productive phase of Sibelius's career. It was commissioned by the Society for Popular Education (Kansanvalistusseura) for a singing festival in Sortavala, where Robert Kajanus conducted its première on 26th June 1926. Although composed at the same time as the tone poem *Tapiola*, a piece that takes thematic unity and concentration to the extreme, *Väinön virsi* is considerably more diverse. The orchestral introduction sets the ceremonial tone for the entire work. When the choir enters, however, the orchestra retreats to a mostly accompanimental role; the choral writing itself is in the homophonic style that Sibelius had used in *Kalevala* settings since the beginning of his career. Towards the end there is a note of acerbity recognizable from the coda of the *Fourth Symphony*. *Väinön virsi* was the last cantata that Sibelius completed and, like his other post-war works in this genre – *Oma maa* (*My Native Land*), *Jordens sång* (*Song of the Earth*) and *Maan virsi* (*Hymn of the Earth*) – radiates optimism and national pride. The piece may be 'public' rather than 'private' Sibelius, but the subject matter was still close to his heart.

© Andrew Barnett 2006

Helena Juntunen began her vocal studies at the age of 15 at the Oulu Conservatory. In the autumn of 1996 she enrolled as a pupil of Anita Välkki at the Sibelius Academy. She has also studied under Elisabeth Schwarzkopf, Hartmut Höll, Mitsuko Shirai and Ilmo Ranta. Her competition successes include first prize in the Timo Mustakallio and

Lappeenranta Singing Competitions and the Tampere Opera Grand Prix. She has an extensive opera repertoire; as well as appearing at the Finnish National Opera, she has also performed in the USA, singing the role of Marguerite (*Faust*) in Connecticut and giving a recital at Carnegie Hall. She has appeared as a soloist with most of the major Finnish orchestras and conductors.

Winner of the renowned Singer of the World award at the 2003 International Singing Competition in Cardiff, **Tommi Hakala** graduated from the Sibelius Academy in Helsinki with special distinction in 1998. His mentors include Esa Ruuttunen, Jaako Ryhänen and Roland Hermann. He attended master classes with Mark Tatlow, Peter Berne and François Leroux and received the first Matti Salminen Grant in 1997 as well as a scholarship from the Richard Wagner Foundation in Bayreuth. He also won the German IHK theatre prize (1999) and first prize at the Merikanto Singing Competition in 2001. Early engagements included performances at several opera houses in Germany and Finland and a guest contract with the Finnish National Opera. He has subsequently been engaged by the Nuremberg Opera and Leipzig Opera, has sung at the Savonlinna Opera Festival and has made numerous guest appearances, both in opera and as a concert singer.

Jyrki Korhonen, bass, studied at the Sibelius Academy in Helsinki and attended the International Opera Studio in Zürich. He has appeared as a guest artist in opera houses all over Europe, and has sung with the Berlin Philharmonic Orchestra,

the London Symphony Orchestra, and at the Festival Musica Canarias, the Caecario Festival Israel, the Savonlinna Opera Festival and the Bayreuth Festival. He took up a permanent engagement at the Finnish National Opera in 2001. Jyrki Korhonen has worked with eminent conductors including Daniel Barenboim, Nikolaus Harnoncourt, Mikko Franck, Leif Segerstam, Sir Simon Rattle and Riccardo Chailly.

Dominante is a mixed choir that was established in 1975 and draws the majority of its members from the Helsinki University of Technology. The choir has gained an international reputation as a dynamic group of young singers renowned for its boldness and versatility. Since 1981 the choir's artistic director has been Seppo Murto. Dominante has performed major works with such orchestras as the Finnish Radio Symphony Orchestra, Tapiola Sinfonietta, Helsinki Philharmonic Orchestra and Lahti Symphony Orchestra, and has collaborated with the Finnish National Opera and Helsinki City Theatre. Concert tours have taken Dominante all over the world.

The **Lahti Symphony Orchestra** (Sinfonia Lahti) has, under the direction of its chief conductor Osmo Vänskä, developed into one of the most notable in Europe. Since 2000 the orchestra has been based at the wooden Sibelius Hall (with internationally renowned acoustics by Artec Consultants from New York). The orchestra has undertaken many outstanding recording projects for BIS, winning two *Gramophone* Awards, the Grand Prix du Disque from the Académie Charles Cros, two

Cannes Classical Awards and a Midem Classical Award. In 2004 the orchestra gained a platinum disc for its recording 'Sibelius – Music from Timo Koivusalo's film'; it has also earned several gold discs, for example for its recordings of the original version of Sibelius's *Violin Concerto* (1992) and *Finnish Hymns* (2001). The orchestra has played at numerous music festivals, including the BBC Proms in London and the White Nights festival in St. Petersburg. The orchestra has performed in Amsterdam, at the Musikverein in Vienna and at Symphony Hall in Birmingham, and has also toured in Germany, Russia, Spain, Japan, the USA and China. In 2003, Japanese music critics voted the orchestra's performance of Sibelius's *Kullervo* as Japan's best classical concert of the year.

Osmo Vänskä began his musical career as a clarinetist, occupying the co-principal's chair in the Helsinki Philharmonic Orchestra for several years. After studying conducting at the Sibelius Academy in Helsinki, he won first prize in the 1982 Besançon International Young Conductor's Competition. His conducting career has featured substantial commitments to such orchestras as the Tapiola Sinfonietta, Iceland Symphony Orchestra and BBC Scottish Symphony Orchestra. Currently he is principal conductor of the Lahti Symphony Orchestra in Finland and, since 2003, musical director of the Minnesota Orchestra. His repertoire is exceptionally large, ranging from Mozart and Haydn through the Romantics to a broad span of contemporary music; his concert programmes regularly include world première performances. His numerous recordings for BIS

continue to attract the highest acclaim. In 2000 the President of Finland awarded Osmo Vänskä the Pro Finlandia medal; in 2002 he was given the Royal Philharmonic Society Music Award in London. In 2005 he was named Conductor of the Year by *Musical America*, and was awarded the Sibelius Medal for his work with the Lahti Symphony Orchestra.

Tämä levy on eräänlainen Sibeliuksen lauluäänellä ja ilman olevaa orkesterimusiikkia sisältävä ”arpauurna”, ja käsittelee hänen uransa orkesterisäveltäjänä aivan alusta loppuun. Levyllä on kuitenkin kaksi yhdistävää teemaa: *Kalevala* ja Viktor Rydbergin runous.

Elias Lönnrot kokosi *Kalevalan*, 50 runoa käsittävän Suomen kansalliseepoksen kansanrunoudesta, ja teos julkaistiin vuonna 1835; korjattu laitos seurasi vuonna 1849. Teos oli paljon enemmän kuin vain aikainen osoitus suomen käytöstä kirjallisuuden kielenä: todellakin, olisi vaikeaa yliarvioida sen vaikutusta suomalaiseen kulttuuriin yhteiskunnan kaikilla tasoilla. Ei vain sen aiheisältö – yhdistäen lukuisia tarinoita kuten maailman luomisen, monien mytologisten sankarien urotekoja ja Sammon tavoittelun ja loppuen viittaukseen kristinuskosta – vaan myös sen voimakkaan alkusoinnun ja lakkaamattoman trokeerunomitan sisältävä tyyli (jäljitelmä Longfellow’n teoksesta *Hiawathan laulu*) toimi magneettina säveltäjille, taidemaalareille ja muillekin luoville taiteilijoille, jotka olivat innokkaita hyödyntämään teoksen rikasta hahmojen, tilanteiden ja kuvakielen aarreaittaa. Sibelius piti *Kalevalaa* ehtymättömänä inspiraation lähteenä läpi koko uransa teoksissaan ulottuen pianomusiikista (*Kyllikki*) ja a cappella -kuoroteoksista (*Terve, kuu ja Venematka*) orkesterimusiikkiin mestariteoksiin kuten *Kullervo*, *Tuonelan joutsen* ja *Pohjolan tytär*.

Vaikka Sibelius sävelsi monenlaisista lähteistä peräisin oleviin teksteihin, oli hänellä kuitenkin selvästi suosikkinsa. Hän kääntyi usein paitsi *Kalevalan* ja Johan Ludvig Runebergin kirjoitusten, niin myös suomenruotsalaisten ystäviensä – kuten

Karl August Tavaststjernan ja Bertel Gripenbergin – runouden sekä ruotsalaiskirjailijoiden, mm. Gustaf Frödingin, Ernst Josephsonin ja Viktor Rydbergin tekstien puoleen. Rydberg (1828-1895), kirjailija, runoilija, lehtimies ja filosofi, oli yksi sukupolvensa johtavista ruotsalaisista kirjoittajista, ja Sibelius käytti hänen tekstejään monenlaisissa kappaleissa ulottuen henkilökohtaisista ja psykologisesti syvällisistä soololauluista isänmaallisiin kuoroteoksiin ja melodraamoihin.

Levy alkaa musiikilla, joka on kuitenkin vapaa näistä assosiaatioista. *Alkusoitto E-duuri* ja *Balettikohtaus* sävellettiin Wienissä alkuvuonna 1891 Sibeliuksen ollessa toista lukuvuottaan opiskelijana ulkomailla. Hän oli viettänyt edeltävän lukukauden Berliinissä Albert Beckerin tiukassa ohjauksessa (akateemiset harjoitukset kaksi koraalia kuorolle ja orkesterille ovat säilyneet tuolta ajanjaksolta). Wienissä hänelle annettiinkin sitten paljon enemmän vapauksia: kahden opettajansa, muodollisemman Robert Fuchsin ja innostavan Karl Goldmarkin, johdolla hän tutki uutta maaperää sekä säveltäjänä että osallistumalla innokkaasti kaupungin vilkkaaseen seuralämään. *Alkusoitto* ja *Balettikohtaus* – Sibeliuksen ensimmäiset säilyneet itsenäiset orkesterikappaleet – olivat laadittu kahdeksi ensimmäiseksi osaksi sinfoniaan, joka ei koskaan valmistunut. Sonaattimuotoinen *Alkusoitto* saa suuren osan temaattisesta inspiraatiostaan suomalaisen kansanmusiikin maailmasta, vaikka se aivan suoranaisesti jäljittelekään kansansävelmiä. *Balettikohtaus* on huomattavasti yleismaailmallisempi; se on pyörretuulinen kappale, jossa orkesterisäveltäjänoviisi luo huumaavan ja eksotisen musiikkillisten impulssien sekoituksen

– eräänlaisen suomalaisen edeltäjän Ravelin teokselle *La Valse*. Sekä *Alkusoitto* että *Balettikohtaus* esitettiin ensi kerran Helsingissä huhtikuussa 1891 Robert Kajanuksen johdolla.

Sibeliuksen ollessa Wienissä hänen kiinnostuksensa *Kalevalaa* kohtaan syveni, ja tämä kuvastui hänen seuraavassa orkesteriteoksessaan, *Vallin* (1892), joka esitettiin Helsingissä huhtikuussa 1892. *Kullervo* on valtava, viisiosainen teos mezzosopraano- ja baritonisolistille, mieskuorolle ja orkesterille, ja teoksen myötä Sibelius teki läpimurtonsa orkesterisäveltäjänä. Hän tuli kuitenkin pian tyytymättömäksi kappaleeseen, ja veti sen pois muutaman esityskerran jälkeen; tämän jälkeen teos kuultiin jälleen kokonaisuudessaan vasta säveltäjän kuoleman jälkeen. Vuonna 1957, vain joitain kuukausia ennen kuolemaansa 91 vuoden ikäisenä, Sibelius taivuteltiin tekemään uusi sovitus teoksen kolmannen osan lopussa olevasta *Kullervon valituksesta* bassobaritonin Kim Borgille, joka lauloi sen Sibelius-viikoilla Helsingissä tuon vuoden kesäkuussa.

Serenadi Erik Johan Stagneliuksen sanoihin on peräisin keväältä 1895, ajanjaksolta, jolloin Sibelius tunsikin ihastusta että vastenmielisyyttä Wagnerin musiikkia kohtaan. Kuuluisan suomalaisen baritonin Abraham Ojanperän huhtikuussa 1895 kantaesittämä kappale on vahva kuvaus tuskasta, jota tuntee mies, joka voi ihailla rakastaan vain kaukaa. Vuonna 1910 Sibelius harkitsi *Serenadin* uudelleentyöstämistä – mutta, sen sijaan että olisi muuttanut aiempaa teosta, hän sisällytyttiin jotain sen temaattisesta materiaalista uuteen lauluun, *Långsamt som kvällskyn*.

I natten (Yöllä) on ensimmäinen Rydbergin

sanoihin sävelletty teos tällä levyllä. Toisin kuin kaksi aiempaa laulua, se sävellettiin ensin pianosäestykselliseksi (syyskuussa 1903); orkestraatio tehtiin Helsingin Filharmonisen Seuran orkesterin hyväntekeväisyyskonserttia varten saman vuoden marraskuussa. Jättämällä pois kirkkaammat puuja vaskipuhallimet Sibelius luo surullisen tunnelman, erityisesti tämän säikeistolaulun ensimmäisen ja kolmanteen säikeistöön.

Otteet Rydbergin runosta *Livslust och livsleda* muodostavat perustan teokselle *Impromptu* naiskuorolle ja orkesterille, joka alkuperäisessä muodossaan sävellettiin vastapainoksi 8.3.1902 olleeseen konserttiin, jossa *toinen sinfonia* sai voittoa ensiesityksensä. *Impromptu* alkaa hitaan valssin tyyliin ja muistuttaa myöhemmässä vaiheesta Tšaikovskin balettimusiikkia; yksi sen teemoista tulee fragmentista *Jousitrio*on *g-molli* vuodelta 1893/94. Toisessa Sibeliuksen Rydbergin sanoihin tekemistä sävellyksistä, valtaisan suosittu *Ateenalaisten laulussa* (1899) valistuneita kreikkalaisia taistelussaan barbaarisia persialaisia vastaan käytettiin symboloimaan suomalaisia pitkäaikaisessa vihanpidossaan venäläisiä vallanpitäjiään vastaan. Myös *Impromptussa* voisivat runon ”nuoret helleeni” olla tulkittavissa Suomen kansaksi, mutta tämä viehättävä, sivistynyt kaupale on osoittautunut liian lempeätapaiseksi puolustaakseen säännöllistä paikkaansa konserttiohjelmassa.

Kahdeksan vuotta myöhemmin Sibelius tarkisti perin pohjin *Impromptun* lisäten siihen uuden johdannon – sanat tulivat saman runon eri kohdasta – ja tehokkaamman lopetuksen, ja jättäen pois trumpetit ja joitain lyömäsoittimia. Uutta versiota ei

kuitenkaan kuultu konsertissa vielä kahteen vuoteen (29.3.1912).

Edelleen viittauksia klassisen antiikin ajan maailmaan voidaan löytää ”tanssi-intermezzosta” *Pan ja Kaiu*, joka on sävelletty keväällä 1906 varainkeruuiltamiin Helsingissä. Kappale säesti kuvaelmaa, jossa *Hufvudstadsbladetin* mukaan ”Pan ja Kaiu nähdään mäen huipulla katselemassa laaksossa tanssivia nymfejä”. Itämien erityinen tarkoitus oli varainhankinta uutta konserttitaloa varten – projektia, joka säilyi haaveena vielä monien vuosikymmenien ajan; Alvar Aallon suunnittelema Kulttuuritalo valmistui Helsinkiin vasta vuonna 1958.

Rydbergin runossa *Höstkväll* (*Syysilta*) ilmaisut luonnon kuvakieli ja panteistiset mielialat näyttäisivät vetäneen Sibeliusa runon puoleen. Hänen sävellyksensä reagoi äärimmäisen herkästi tekstiin, sekä sen luonnon majesteettisuuden värikkäässä kuvauksessa että runon viimeisessä säikeistössä ympäristöönsä tarkastelevan yksinäisen vaeltajan vastauksessa. Laulu on yksi Sibeliuksen kaikkein kunnianhimoisimmista ja laajimmista, vuonna 1903 sävelletty ”valtava syksyinen valitus”, joka alun perin oli pianosäestyksellinen. Täyden orkesterin ja pelkän jousiorkesterin säestämät versiot laulusta ovat vuodelta 1904, ja näistä viimeksi mainittu (kantaesitys levyllä kuultavien taiteilijoiden esittämänä Sinfonia Lahden Sibeliusfestivaalilla 8.9.2005) kuullaan levyllä ensi kerran.

Tarinalla herttuasta, joka kuvittelee merenneidon kutsuvan häntä ruotsalaisen Vättern-järven aalloista ja joka heittäytyy veteen, on vastaavuuksia muissa eurooppalaisissa kulttuureissa; yksin Ruotsissa siitä on useita eri muunnelmia, ja yksi

niistä muuntui Ivar Hallströmin säveltämänä täysi-mittaiseksi oopperaksi vuonna 1867. Sibeliuksen Berliinissä vuonna 1909 säveltämä, alun perin pianosäestyksellinen *Hertig Magnus* (*Herttua Magnus*) on kuudes kaikkiaan kahdeksasta Ernst Josephsonin (1851-1906) runoihin tehdyistä lauluista. Josephsonin sanat innoittivat Sibeliusa säveltämään jotkut hänen kaikkein vaikuttavimmista lauluistaan, mm. *Jubal* ja *Svarta rosor* (*Mustat ruusut*). *Hertig Magnus* on näistä lauluista ainoa, jonka Sibelius itse orkestroi – vuonna 1912 Aino Acktélle. Partituuriin uskottiin pitkään olleen kadonneen, ja se löydettiin uudelleen vasta vuonna 1994.

Sibelius työskenteli kalevalaiseen Luonnotar-teemaan perustuvan orkesterikappaleen parissa vuosina 1905-06, mutta tämä teos kehittyi sinfoniseksi fantasiaksi *Pohjolan tytär*. Hän palasi aiheeseen joitain vuosia myöhemmin ja teki laajan kappaleen sopraanolle ja orkesterille, *Luonnotaren* op. 70, joka on osittain orkesterilaulu ja osittain lauluäänellinen sävelruno. Mielikuvituksellisten sonoriteittiansa ja uskaliaan (ja äärimmäisen vaikean) laulustemmansa ansiosta *Luonnotar* on Sibeliuksen laulu tuotannon kiistaton koko kohta. Teksti on Sibeliusen oma mukaelma *Kalevalan* ensimmäisessä runossa olevasta luomiskertomuksesta. Luonnotar, taivaiden tytär, tulee maahan ja kuljeksi valtamerissä 700 vuoden ajan. Suuren myrskyn uuvuttamana hän vetoaa ylijumala Ukkoon. Sotka tekee pesänsä Luonnotaren polvelle, mutta tämä antaa sen tippua veteen, ja murtuneet munanpalaset muuntuvat auringoksi, taivaaksi, kuuksi ja tähdiksi. *Luonnotar* sävellettiin kesällä 1913 ja Aino Ackté kantaesitti sen

Gloucesterin festivaalilla Englannissa 10.9.1913. Ackté kirjoitti Sibeliukselle: ”*Luonnotar* on nero-kas ja suurenmoinen... Olen ihastuksissani siitä.”

Väinön virsi sekakuorolle ja orkesterille on myös *Kalevalaan* perustuva sävellys, joka on peräisin Sibeliuksen uran viimeiseltä merkittävältä luomisjaksolta. Teoksen tilasi Kansanvalistusseura Sortavalassa pidetyille laulujuhille, jossa Robert Kajanus johti sen kantaesityksen 26.6.1926. Vaikka *Väinön virsi* sävellettiin samanaikaisesti kuin sävelruno *Tapiola*, joka vie ternaattien huokseyden ja keskittämisen äärimmillen, on se huomattavan erilainen. Orkesterijohdanto luo koko teokselle juhllaisen tunnelman. Kuoron tullessa sisään orkesteri vetäytyy kuitenkin enimmäkseen säestävään rooliin; kuorotekstuuri itsessään on homofonista tyyliä, jota Sibelius oli käyttänyt kalevalaisissa sävellyksissään uransa alusta lähtien. Teoksen loppua kohti mentäessä on tunnistettavissa neljännen sinfonian codan karvas sävy. *Väinön virsi* oli Sibeliuksen viimeinen loppuun asti säveltämä kantaatti, ja kuten hänen muutkin sodanjälkeiset tämän lajin teoksensa – *Oma maa*, *Jordens sång* (*Maan laulu*) ja *Maan virsi* – se säteilee optimismia ja kansallista ylpeyttä. Kappale voi olla enemmän ”yleistä” kuin ”yksityistä” Sibeliusista, mutta sen aihe oli kuitenkin lähellä hänen sydäntään.

© Andrew Barnett 2006

Helena Juntunen aloitti lauluopintonsa 15-vuotiaana Oulun konservatoriossa. Syksyllä 1996 hän aloitti Anita Vätkin oppilaana Sibelius-Akatemiassa, ja hän on myös opiskellut Elisabeth Schwarzkopfin, Hartmut Höllin, Mitsuko Shirain

ja Ilmo Rannan johdolla. Juntusen kilpailumenes-tyksiin lukeutuvat ensimmäinen palkinto Timo Mustakallio – ja Lappeenrannan laulukilpailuissa sekä Tampereen Oopperan Grand Prix. Hänellä on laaja oopperaohjelmisto, ja hän on esiintynyt Suomen Kansallisoopperassa sekä mm. Yhdysvalloissa laulaen Margueriten roolin (*Faust*) Connecticutissa ja esiintyen resitaalikonsertissaan Carnegie Hallissa. Juntunen on esiintynyt solistina useimpien suurten suomalaisten orkesterien ja kapellimestarien kanssa.

Maineikkaan Singer of the World –palkinnon Cardiffin kansainvälisessä laulukilpailussa vuonna 2003 voittanut **Tommi Hakala** valmistui Sibelius-Akatemiasta erinomaisin arvosanoin vuonna 1998. Hänen opettajiaan ovat olleet Esa Ruuttunen, Jaakko Ryhänen ja Roland Hermann, ja hän on lisäksi osallistunut mm. Mark Tatlowin, Peter Bernen ja François Lerouxin mestarikursseille. Hakala on ollut ensimmäinen Matti Salmisen säätiön stipendiaatti vuonna 1997 ja Richard Wagner –seuran Bayreuth-stipendiaatti. Hän on voittanut saksalaisen IHK-teatteripalkinnon (1999) ja ensipalkinnon Merikanto-laulukilpailussa 2001. Hakala on esiintynyt useissa oopperaproduktioissa mm. Saksassa ja Suomessa ja vierailut Suomen Kansallisoopperassa. Hän on ollut kiinnitettyä Nürnbergin ja Leipzigin oopperoissa, ja esiintynyt mm. Savonlinnan Oopperajuhlilla. Oopperalavojen lisäksi Hakala on esiintynyt aktiivisesti myös konserttitalujana.

Basso **Jyrki Korhonen** on opiskellut Sibelius-Akatemiassa ja Zürichin kansainvälisessä oop-

perastudiossa. Hän on esiintynyt oopperataloissa ympäri Eurooppaa, ja mm. Berliinin filharmonikojen ja Lontoon sinfoniaorkesterin solistina sekä mm. seuraavilla festivaaleilla: Festival Musica Canarias, Caecario Festival Israel, Savonlinnan Oopperajuhlat ja Bayreuthin musiikkijuhlat. Syksyllä 2001 hän sai kiinnityksen Suomen Kansallisoopperan solistikuntaan. Jyrki Korhonen on työskennellyt nimekkäiden kapellimestarien, mm. Daniel Barenboimin, Nikolaus Harnoncourtin, Mikko Franckin, Leif Segerstamin, Sir Simon Rattlen ja Riccardo Chaillyn kanssa.

Dominante on vuonna 1975 perustettu teekkarien sekakuoro, joka tunnetaan monipuolisuudestaan ja rohkeudestaan ottaa vastaan uusia haasteita. Kuoroa on jo vuodesta 1981 johtanut Seppo Murto. Dominante on esittänyt suuria orkesteriteoksia mm. Radion sinfoniaorkesterin, Tapiola Sinfoniettan, Helsingin kaupunginorkesterin ja Sinfonia Lahden kanssa. Yhteistyötä on myös tehty niin Suomen Kansallisoopperan kuin Helsingin kaupunginteatterin kanssa. Vuosittaisilla ulkomaanmatkoillaan Dominante on ehtinyt kolta jo kaikki maanosat Etelämannerta lukuun ottamatta.

Sinfonia Lahtea (Lahden kaupunginorkesteri) on joissain lehtiartikkeleissa kutsuttu ”pienen kaupungin ihmeeksi”. Orkesteri on viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana toteuttanut suurimman osan villedimmistä utopioistaan yhdessä ylikapellimestarinsa Osmo Vänskän kanssa. Tämän seurauksena siitä on tullut Lahden hiihtourheilutapahtumien rinnalle vajaan 100.000 asukkaan kaupungin merkittävin imagotekijä. Vuodesta

2000 lähtien orkesterin koti on ollut loistavasta akustiiikastaan (Artec Consultants) kansainvälisestikin tunnettu Sibelius-talo. Sinfonia Lahden ennakkoluuloton asenne näkyy mm. lukuisissa poikkeuksellisissa levytysprojekteissa. Ensimmäinen virsilevy saavutti kultalevyn noin kuukaudessa ja Sibelius-elokuvan soundtrackista saatiin platinalevy vuonna 2004. Kaikki levyt orkesterin BIS-yhtiölle tekemästä jo yli 50 äänitteen kokoelmasta ovat lähes poikkeuksetta saaneet ylistävän vastaanoton kansainväliseltä lehdistöltä. Lukuisten levypalkintojen myötä (mm. Grand Prix du Disque 1993, *Gramophone* Award 1991 ja 1996, Cannes Classical Award 1997 ja 2001 sekä Midem Classical Award 2006) ovat ovet auenneet myös kansainvälisille areenoille. Orkesterilla on ollut kiertueita Saksassa, Ranskassa, Japanissa, Kiinassa ja Yhdysvalloissa, ja sen lisäksi se on esiintynyt mm. Pietarissa Valkeat Yöt -festivaalilla, Amsterdamissa, Birminghamissa, Wienin Musikvereinissa sekä BBC Proms -festivaalilla Lontoossa. Vuonna 2003 Japanin johtavat musiikkitoimittajat valitsivat Sinfonia Lahden ja Ylioppilaskunnan Laulajien *Kullervo*-konsertin vuoden parhaaksi klassisen musiikin konsertiksi Japanissa.

Sinfonia Lahden ylikapellimestari **Osmo Vänskä** on viime vuosien aikana noussut kansainvälisesti merkittävimpien kapellimestareiden joukkoon. Sinfonia Lahden kanssa Vänskä on tehnyt määrätietoista ja tavoitteellista työtä vuodesta 1988 lähtien (päävierailija 1985-88). Vänskä on ollut vuosina 1996-2002 myös BBC:n Skottilaisen sinfoniaorkesterin ylikapellimestari. Hän on niin ikään toiminut myös Tapiola Sinfoniettan sekä Islannin

sinfoniaorkesterin taiteellisena johtajana. Vuonna 2003 Osmo Vänskä aloitti Yhdysvaltojen parhaimpiin kuuluvan Minnesotan orkesterin taiteellisen johtajana. Osmo Vänskä suoritti kapellimestarin tutkinnon Sibelius-Akatemiassa 1979. Hänen kansainvälinen uransa käynnistyi Ranskassa Besançonin kansainvälisen kapellimestarikilpailun voiton myötä vuonna 1982. Vänskä on kuluneen vuosikymmenen aikana johtanut kaikkialla Euroopassa sekä Japanissa, Yhdysvalloissa ja Australiassa. Musikonuransa hän aloitti klarinetistina. Hän on tehnyt yli 50 levytystä, joiden joukossa on runsaasti palkittuja Sibeliuksen levytyksiä Sinfonia Lahden kanssa BIS-levymerkille. Vänskä palkittiin Pro Finlandia -mitalilla vuonna 2000 ja vuonna 2001 Glasgow'n yliopisto nimitti hänet musiikin kunniatohtoriksi. Toukokuussa 2002 Osmo Vänskälle myönnettiin yksi Britannian arvostetuimmista musiikkipalkinnoista, Royal Philharmonic Society Music Award, tunnustuksena hänen ansioistaan Sibeliuksen ja Nielsenin musiikin tulkina. Syyskuussa 2005 Vänskä sai Sibelius-Seuran myöntämän Sibelius-mitalin perusteena hänen yhdessä Sinfonia Lahden kanssa tekemänsä pitkäjänteinen työ Sibeliuksen musiikin esittäjänä ja levyttäjänä.

Diese CD präsentiert eine Auslese von Sibelius' Orchestermusik mit und ohne Gesang, und sie umspannt dabei seine Entwicklung als Orchesterkomponist vom Anfang bis zum Ende. Gleichwohl gibt es zwei „rote Fäden“: das *Kalevala* und die Gedichte Viktor Rydbergs.

Das *Kalevala*, Finnlands Nationaldichtung in 50 „runos“ („Gedichten“), wurde von Elias Lönnrot nach traditionellen Überlieferungen zusammengestellt und 1835 veröffentlicht; 1849 erschien eine überarbeitete Fassung. Dies war mehr als nur ein frühes Dokument für die Verwendung des Finnischen als literarischer Sprache: tatsächlich kann man seinen Einfluß auf die finnische Kultur in allen gesellschaftlichen Schichten kaum überschätzen. Nicht nur sein Gegenstand – es verknüpft unterschiedliche Erzählungen wie die Erschaffung der Welt, die Taten verschiedener mythischer Helden und die Suche nach dem Sampo (eine Art Talisman), bis es mit einem Anklang ans Christentum endet –, sondern auch sein markanter Stil mit den kraftvollen Alliterationen und dem insistenten trochäischen Metrum (Longfellow imitierte es in seinem *Song of Hiawatha*) wirkten wie ein Magnet auf Komponisten, Maler und andere bildende Künstler, die nur zu gerne diese Schatztruhe an Charakteren, Situationen und Bildern auszubeuten. Für Sibelius bildete das *Kalevala* zeitlebens eine unerschöpfliche Inspirationsquelle – von Klaviermusik (*Kyllikki*) und *a-cappella*-Chorlieder (*Terve, kuu* [Gruß an den Mond] und *Venematka* [Kahnfahrt]) bis hin zu orchestralen Meisterwerken wie *Kullervo*, *Der Schwan von Tuonela* und *Pohjolas Tochter*.

Wenngleich Sibelius Texte unterschiedlichster Herkunft vertonte, hatte er doch seine eindeutigen

Favoriten. Neben dem *Kalevala* und den Schriften von Johan Ludvig Runeberg wandte er sich oft der Lyrik seiner schwedischsprachigen finnischen Freunde zu – Männern wie Karl August Tavaststjerna und Bertel Gripenberg – sowie schwedischen Autoren wie etwa Gustaf Fröding, Ernst Josephson und Viktor Rydberg. Rydberg (1828–1895), ein Romancier, Dichter, Journalist und Philosoph, war einer der führenden schwedischen Autoren seiner Generation, und Sibelius benutzte seine Texte in einer Vielzahl von Stücken: in individuellen und psychologisch fundierten Sololiedern ebenso wie in patriotischen Chorwerken und Melodramen.

Die erste Komposition auf dieser CD hat mit derlei Verbindungen freilich nichts zu tun. *Ouvertüre E-Dur* und *Scène de ballet* wurde im Frühjahr 1891 in Wien komponiert, in Sibelius' zweitem akademischen Jahr als Auslandsstudent. Das erste Jahr hatte er in Berlin unter der strengen Hand von Albert Becker verbracht (zwei Choräle für Chor und Orchester sind als Übungsstücke aus jener Zeit überliefert). In Wien dagegen genoß er erheblich größere Freiheiten: Bei seinen zwei Lehrern – dem eher konventionellen Robert Fuchs und dem inspirierenden Karl Goldmark – erkundete er neues Terrain sowohl als Komponist wie auch als enthusiastischer Teil des pulsierenden gesellschaftlichen Großstadtlebens. *Ouvertüre* und *Scène de ballet* – die ersten selbständigen Orchesterstücke, die von Sibelius überliefert sind – sollten ursprünglich die ersten beiden Sätze einer Symphonie sein, die dann nie fertiggestellt wurde. Auch wenn Volksweisen hier nicht direkt zitiert werden, so speist sich die Thematik der in Sonaten-

hauptsatzform angelegten *Ouverture* zu beträchtlichen Teilen aus der finnischen Volksmusik. Die *Scène de ballet* ist bedeutend kosmopolitischer, ja, ein wahrer Wirbelwind, in dem der Orchesterneuling eine berauschende, exotische Mixtur musikalischer Einflüsse zubereitet – eine Art finnischer Vorläufer von Ravels *La Valse*. Die *Ouverture* wie auch die *Scène de ballet* wurden im April 1891 unter Leitung von Robert Kajanus in Helsinki uraufgeführt.

Während seiner Wiener Zeit verstärkte sich Sibelius' Interesse am *Kalevala*, was sich im nächsten Orchesterwerk widerspiegelte: dem im April 1892 in Helsinki uraufgeführten *Kullervo*. *Kullervo* ist ein großdimensioniertes, fünfsätziges Werk für Mezzosopran, Bariton, Männerchor und Orchester, mit dem Sibelius der Durchbruch als Orchesterkomponist gelang. Dennoch war er bald schon unzufrieden mit seiner Komposition und zog sie nach wenigen Aufführungen zurück; erst nach seinem Tod erklang sie wieder in ihrer Gesamtheit. 1957, wenige Monate bevor er im Alter von 91 Jahren starb, ließ Sibelius sich überreden, *Kullervos Wehruf* (das Ende des dritten Satzes) für den Baßbariton Kim Borg zu bearbeiten, der es während der Sibelius-Woche desselben Jahres in Helsinki sang.

Die *Serenade* auf Worte von Erik Johan Stagnelius stammt aus dem Frühjahr 1895, einer Periode, in der Sibelius sich von der Musik Richard Wagners gleichermaßen fasziniert wie abgestoßen fühlte. Die bewegende Schilderung der Martern eines Mannes, der die Geliebte nur aus der Ferne verehren kann, wurde im April 1895 von dem großen finnischen Bariton Abraham Ojanperä

kreiert. 1910 trug sich Sibelius mit dem Gedanken, die *Serenade* zu überarbeiten – doch anstatt das frühere Stück zu revidieren, verpflanzte er thematisches Material daraus in ein neues Lied, *Långsamt som kvällskyn* (*Sacht wie vom Abendrot*).

I natten (*In der Nacht*) ist die erste Rydberg-Vertonung auf dieser CD. Anders als die vorangegangenen zwei Lieder, wurde es zuerst für Klavierbegleitung komponiert (September 1903); die Orchestrierung entstand im November darauf für ein Wohltätigkeitskonzert für das Orchester der Philharmonischen Gesellschaft Helsinki. Durch das Weglassen der helleren Holz- und Blechblasinstrumente erzeugt Sibelius besonders in der ersten und der dritten Strophe dieser strophischen Vertonung eine schwermütige Atmosphäre.

Auszüge aus Rydbergs Gedicht *Livlust och livsleda* bilden die Grundlage für das *Impromptu* für Frauenchor und Orchester, das in seiner Originalgestalt als ein Füllstück für das Konzert am 8. März 1902 komponiert wurde, bei dem die *Zweite Symphonie* ihre triumphale Premiere feierte. Es beginnt in der Art eines langsamen Walzers und erinnert später an Tschaikowskys Ballettmusik; eines seiner Themen entstammt dem Fragment eines Streichtrios in g-moll aus den Jahren 1893/94. In einer anderen Rydberg-Vertonung von Sibelius – dem ungemein populären patriotischen Lied *Athenarnes sång* (*Gesang der Athener*) – dienen die aufgeklärten, mit den barbarischen Persern hadrenden Griechen als Symbol für die Finnen und ihre langwierige Fehde mit den russischen Besatzern. Auch in dem *Impromptu* könnte man die „jungen Hellenen“, die das Gedicht erwähnt, als Repräsentanten des finnischen Volkes interpre-

tieren, doch hat sich diese anmutige, zivilisierte Musik als zu sanft erwiesen, um sich einen festen Platz im Repertoire zu behaupten.

Acht Jahre später überarbeitete Sibelius das *Impromptu* gründlich, fügte eine neue Einleitung – mit Worten aus einem anderen Teil des Gedichts – und einen effektvolleren Schluß hinzu und strich die Trompeten und einige Schlaginstrumente. Die neue Fassung erklang jedoch erst weitere zwei Jahre danach (29. März 1912).

Auch in dem „Tanz-Intermezzo“ **Pan und Echo**, 1906 für eine Wohltätigkeits-Soirée in Helsinki komponiert, finden sich Anspielungen auf die klassische Antike. Es handelt sich um Musik für ein *Tableau vivant*, in dem, so die Tageszeitung *Hufvudstadsbladet*, „Pan und Echo auf einem Hügel zu sehen sind, wie sie den Nymphen im Tal beim Tanzen zusehen“. Mit der Soirée wollte man Geld für einen neuen Konzertsaal sammeln – ein Projekt, das noch Jahrzehnte ein Traum bleiben sollte; das Kulturhaus Helsinki wurde erst 1958 nach Plänen von Alvar Aalto fertiggestellt.

Es dürften die Naturbilder und pantheistischen Empfindungen gewesen sein, die Sibelius an Rydbergs Gedicht **Höstkväll** (*Herbstabend*) anzogen. Seine Vertonung folgt dem Text ausgesprochen eng – in den lebhaften Schilderungen der majestätischen Natur wie in der Reaktion des einsamen Wanderers, der in der Schlußstrophe die Szenerie überblickt. Es ist eines seiner ambitioniertesten und umfangreichsten Lieder, eine „mächtige Herbstklage“, 1903 für Klavierbegleitung komponiert. Fassungen mit Orchester- und Streichorchesterbegleitung kamen 1904 hinzu; die letztere ist hier erstmals eingespielt – von denselben Musikern,

die auch die Uraufführung am 8. September 2005 beim Sibelius Festival in Lahti besorgten.

Die Geschichte von dem Herzog, der meint, eine Seejungfrau rufe ihn aus dem schwedischen Vättern-See, und daraufhin ins Wasser geht, hat Parallelen in anderen europäischen Kulturkreisen; sogar in Schweden kennt man verschiedene Varianten – eine davon bildete 1867 die Grundlage für eine abendfüllende Oper von Ivar Hallström. Sibelius' Lied **Hertig Magnus** (*Herzog Magnus*) ist die sechste von acht Vertonungen nach Gedichten von Ernst Josephson (1851-1906), die 1909 in Berlin, ursprünglich für Klavierbegleitung, komponiert wurden. Josephsons Texte haben Sibelius zu einigen seiner beeindruckendsten Lieder inspiriert, u.a. *Jubal* und *Svarta rosor* (*Schwarze Rosen*). **Hertig Magnus** ist das einzige dieser Lieder, das Sibelius selber orchestrierte – 1912, für Aino Ackté. Die Partitur galt lange Zeit als verloren, bis man sie 1994 wiederentdeckte.

1905/06 arbeitete Sibelius an einem Orchesterwerk über die Figur des *Luonnotar* (ungefähr: „Naturgeist“), das sich schließlich in die Symphonische Fantasie *Pohjolas Tochter* verwandelte. Einige Jahre später kehrte er zu diesem Sujet zurück und komponierte *Luonnotar* op. 70, ein größeres Werk für Sopran und Orchester – teils Orchesterlied, teils Tondichtung mit Stimme. Mit seinen originellen Klängen und einem kühnen (und extrem schwierigen) Vokalpart ist *Luonnotar* ein unumstrittener Höhepunkt seines Vokalschaffens. Der Text ist Sibelius' Adaption der Schöpfungsgeschichte aus dem ersten *runo* des *Kalevala*. Die Himmelstochter *Luonnotar* steigt auf die Erde herab und durchstreift 700 Jahre lang die Ozeane.

Als sie von einem heftigen Sturm bedrängt wird, ruft sie den Gottvater Ukko an. Eine Krickente baut ihr Nest auf Luonnotars Knie, doch es fällt ins Wasser, und die Eierteile verwandeln sich in Sonne, Himmel, Mond und Sterne. *Luonnotar* entstand im Sommer 1913 und wurde am 10. September desselben Jahres von Aino Ackté beim Gloucester Festival in England uraufgeführt. „*Luonnotar* ist“, schrieb Ackté an Sibelius, „brillant und großartig ... Es hat mein Herz im Sturm erobert“.

Väinön virsi (*Väinämöinens Gesang*) für gemischten Chor und Orchester ist ebenfalls eine *Kalevala*-Vertonung; sie stammt aus der letzten großen Schaffensphase des Komponisten. Das Werk war von der Gesellschaft für Volkserziehung (Kansanvalistusseura) für ein Singfest in Sortavala in Auftrag gegeben worden, bei dem es am 26. Juni 1926 von Robert Kajanus uraufgeführt wurde. Obgleich zur selben Zeit komponiert wie die Tondichtung *Tapio* – ein Werk, das die thematische Einheit und Verdichtung zum Äußersten treibt –, ist *Väinön virsi* erheblich vielfältiger. Die Orchesterleitung bestimmt den feierlichen Grundton des gesamten Werks. Mit dem Auftritt des Chors aber beschränkt sich das Orchester auf eine meisteilenteils nur begleitende Rolle; der Chorsatz entspricht dem homophonen Stil, den Sibelius seit dem Anfang seiner Karriere für *Kalevala*-Vertonungen verwendet hatte. Gegen Ende scheint eine Schärfe auf, die an die Coda der *Vierten Symphonie* erinnert. *Väinön virsi* war die letzte Kantate, die Sibelius fertigstellte, und sie strahlt, wie seine anderen Nachkriegswerke dieser Gattung – *Oma maa* (*Das eigene Land*), *Jordens sång* (*Das Lied von der Erde*) und *Maan virsi* (*Hymne von der*

Erde) –, Optimismus und Nationalstolz aus. Auch wenn hier eher der „öffentliche“ denn der „private“ Sibelius spricht, so lag ihm das Thema doch immer noch sehr am Herzen.

© Andrew Barnett 2006

Helena Juntunen begann ihre Vokalausbildung im Alter von 15 Jahren am Konservatorium von Oulu. Im Herbst 1996 schrieb sie sich als Studentin von Anita Välikki an der Sibelius-Akademie ein. Außerdem studierte sie bei Elisabeth Schwarzkopf, Hartmut Höll, Mitsuko Shirai und Ilmo Ranta. Zu ihren Wettbewerbserfolgen zählen Erste Preise bei den Timo Mustakallio- und Lappeenranta-Gesangswettbewerben sowie beim Tampere Opera Grand Prix. Ihr Opernrepertoire ist umfangreich; neben Auftritten an der Finnischen Nationaloper gastiert sie auch in den USA, etwa als Marguerite (*Faust*) in Connecticut oder mit einem Recital in der Carnegie Hall. Als Solistin ist sie mit den meisten finnischen Orchestern und Dirigenten aufgetreten.

Tommi Hakala, der Gewinner des renommierten Singer of the World-Preises bei der 2003 International Singing Competition in Cardiff 2003, schloß sein Studium an der Sibelius-Akademie in Helsinki 1998 mit besonderer Auszeichnung ab. Zu seinen Mentoren gehören Esa Ruuttunen, Jaakko Ryhänen und Roland Hermann. Er besuchte Meisterklassen von Mark Tatlow, Peter Berne und François Leroux und erhielt 1997 das erste Matti Salminen-Stipendium sowie ein Stipendium der Richard-Wagner-Stiftung Bayreuth. Außerdem gewann er den Theaterpreis der IHK (1999) und

den Ersten Preis beim Merikanto Gesangswettbewerb 2001. Zu seinen ersten Engagements zählten Aufführungen an verschiedenen deutschen und finnischen Opernhäusern und ein Gastvertrag an der Finnischen Nationaloper. Anschließend wurde er an die Oper Nürnberg und die Oper Leipzig engagiert; er hat bei den Opernfestspielen Savonlinna gesungen und tritt als Opern- und als Konzertsänger auf.

Jyrki Korhonen, Baß, hat an der Sibelius-Akademie in Helsinki studiert und das Internationale Opernstudio Zürich besucht. Er gastiert an Opernhäusern in ganz Europa und ist mit den Berliner Philharmonikern, dem London Symphony Orchestra sowie beim Festival Musica Canarias, dem Caecario Festival Israel, den Opernfestspielen Savonlinna und den Bayreuther Festspielen aufgetreten. 2001 nahm er ein festes Engagement an der Finnischen Nationaloper an. Jyrki Korhonen hat mit so bedeutenden Dirigenten wie Daniel Barenboim, Nikolaus Harnoncourt, Mikko Franck, Leif Segerstam, Sir Simon Rattle und Riccardo Chailly gearbeitet.

Dominante, 1975 gegründet, ist ein gemischter Chor, dessen Mitglieder mehrheitlich der Technischen Universität von Helsinki entstammen. International hat sich der Chor als dynamisches Ensemble junger Sängerinnen und Sänger etabliert, das ebenso für seine Kühnheit wie für seine Vielseitigkeit gerühmt wird. Seit 1981 ist Seppo Murto Künstlerischer Leiter des Chores. Dominante hat bedeutende Werke mit Orchestern wie dem Finnischen Radio-Symphonieorchester, der Tapiola Sin-

fonieta, dem Helsinki Philharmonic Orchestra und dem Lahti Symphony Orchestra aufgeführt; außerdem hat er mit der Finnischen Nationaloper und dem Stadttheater Helsinki zusammengearbeitet. Konzertreisen haben Dominante in die ganze Welt geführt.

Das **Lahti Symphony Orchestra** (Sinfonia Lahti) hat sich unter der Leitung seines Chefdirigenten Osmo Vänskä zu einem der interessantesten Orchester in Europa entwickelt. Seit 2000 ist es in dem aus Holz erbauten Sibelius-Konzertsaal beheimatet, dessen international anerkannte Akustik von Artec Consultants (New York) konzipiert wurde. Das Orchester hat viele hervorragende Einspielungen bei BIS vorgelegt und wurde dafür mit zwei *Gramophone Awards*, dem Grand Prix du Disque der Académie Charles Cros und zwei Cannes Classical Awards ausgezeichnet. 2004 erhielt das Orchester Platin für seine CD „Sibelius – Musik aus Timo Koivusalos Film“; goldene Schallplatten wurden ihm u.a. für seine Aufnahme der Originalfassung von Sibelius' *Violinkonzert* (1992) und ein CD mit *Finnischen Kirchenliedern* (2001) zuteil. Das Ensemble ist bei zahlreichen Musikfestivals aufgetreten, u.a. bei den BBC Proms in London und den Weißen Nächten in St. Petersburg; es hat in Amsterdam, im Wiener Musikverein und in der Birmingham Symphony Hall gespielt und Tourneen durch Deutschland, Rußland, Spanien, Japan, die USA und China unternommen. 2003 wählten japanische Musikkritiker die Aufführung von Sibelius' *Kullervo* durch das Lahti Symphony Orchestra zum besten Klassik-Konzert des Jahres.

Osmo Vänskä begann seine musikalische Laufbahn als stellvertretender Solo-Klarinetist des Helsinki Philharmonic Orchestra, dem er mehrere Jahre lang angehörte. Nach dem Dirigierstudium an der Sibelius-Akademie in Helsinki gewann er 1982 den Ersten Preis bei der Besançon International Young Conductor's Competition. Seine Dirigentenlaufbahn hat ihn zu Orchestern wie der Tapiola Sinfonietta, dem Iceland Symphony Orchestra und dem BBC Scottish Symphony Orchestra geführt. Gegenwärtig ist er Chefdirigent des Lahti Symphony Orchestra in Finnland sowie, seit 2003, Musikalischer Leiter des Minnesota Orchestra. Sein Repertoire ist außergewöhnlich umfangreich; es reicht von Mozart und Haydn über die Romantiker bis hin zu einer großen Bandbreite zeitgenössischer Musik; regelmäßig enthalten seine Konzertprogramme Uraufführungen. Seine zahlreichen Einspielungen für BIS werden mit exzellenten Kritiken bedacht. Im Jahr 2000 wurde Osmo Vänskä vom finnischen Präsidenten mit der Pro Finlandia-Medaille ausgezeichnet; 2002 erhielt er den Royal Philharmonic Society Music Award in London. 2005 wurde er von *Musical America* zum Dirigenten des Jahres ernannt; im selben Jahr erhielt er die Sibelius-Medaille für seine Arbeit mit dem Lahti Symphony Orchestra.

Die CD offre un heureux choix de la musique orchestrale de Sibelius avec et sans voix, couvrant sa carrière de compositeur pour orchestre du début à la fin. Deux thèmes cependant servent de fil d'Ariane: le *Kalevala* et la poésie de Viktor Rydberg.

Le *Kalevala*, épopée finlandaise en cinquante «runes» («poèmes»), fut assemblé par Elias Lönnrot à partir des originaux populaires et publié en 1835; une version révisée suivit en 1849. C'était bien plus qu'une simple manifestation première de l'emploi de finlandais comme langue littéraire: il serait vraiment difficile d'en surestimer l'impact sur la culture finlandaise à tous les niveaux de la société. Non seulement le sujet de l'œuvre – qui relie diverses histoires dont la création du monde, les exploits de héros mythologiques variés et la recherche du *sampo* (une sorte de talisman) et se termine sur une allusion au christianisme – mais aussi son style à l'allitération imposante et au mètre trochaïque insistant (imité par Longfellow dans sa *Chanson de Hiawatha*) servirent d'aimant pour les compositeurs, peintres et autres artistes créateurs qui n'étaient que trop heureux d'en exploiter le riche coffre à trésor de personnages, situations et images. Sibelius trouva dans le *Kalevala* une source inépuisable d'inspiration tout au long de sa carrière, dans des œuvres passant de la musique pour piano (*Kyllikki*) et des chansons chorales a cappella (*Terve, kuu* [Belle Lune au doux visage] et *Venematka* [La croisière] à des pièces pour orchestre dont *Kullervo*, *Le Cygne de Tuonela* et *La Fille de Pohjola*.

Même si Sibelius a arrangé des textes en provenance de nombreuses sources, il avait nette-

ment ses préférées. Outre le *Kalevala* et les écrits de Johan Ludvig Runeberg, il se tourna souvent vers la poésie de ses amis finlandais de langue suédoise – Karl August Tavaststjerna et Bertel Gripenberg par exemple – ainsi que vers des écrivains suédois dont Gustaf Fröding, Ernst Josephson et Viktor Rydberg. Romancier, poète, journaliste et philosophe, Rydberg (1828-1895) était l'un des auteurs suédois les plus importants de sa génération et Sibelius utilisa ses textes dans un grand nombre de pièces, passant des chansons solos individuelles et psychologiquement profondes aux œuvres chorales patriotiques et aux mélodrames.

Les premières pièces sur ce disque ne dépendent cependant en rien de ces associations. *Ouverture en mi majeur* et *Scène de ballet* furent composées à Vienne au début de 1891 au cours de la seconde année académique de Sibelius à l'étranger. Il avait passé la saison précédente à Berlin sous la tutelle stricte d'Albert Becker (de cette période, deux chorals pour chœur et orchestre – des exercices académiques – ont survécu). A Vienne par contre, il profita d'une liberté bien plus grande : avec deux professeurs, l'assez formel Robert Fuchs et l'inspirant Karl Goldmark, il explora un nouveau territoire en tant que compositeur et de participant enthousiaste à la vie sociale vibrante de la ville.

Ouverture et *Scène de ballet* – les premières pièces orchestrales indépendantes de Sibelius à avoir survécu – furent conçues comme les deux premiers mouvements d'une symphonie jamais achevée. Quoiqu'elle ne reproduise pas directement d'airs populaires, l'*Ouverture* de forme sonate puise beaucoup de son inspiration thématique dans le monde du folklore musical finlandais. La

Scène de ballet est beaucoup plus cosmopolite ; c'est un tourbillon où le novice de l'orchestration crée un mélange intoxicant et exotique d'impulsions musicales – un genre de précurseur finlandais à *La Valse* de Ravel. L'*Ouverture* et la *Scène de ballet* furent créées à Helsinki en avril 1891 sous la direction de Robert Kajanus.

A Vienne, l'intérêt de Sibelius pour le *Kalevala* s'approfondit, ce qui se voit dans son œuvre suivante pour orchestre, *Kullervo*, créée à Helsinki en avril 1892. *Kullervo* est une grande pièce en cinq mouvements pour mezzo-soprano et baryton solos, chœur d'hommes et orchestre et avec elle, Sibelius perça comme compositeur orchestral. Il devint rapidement mécontent de la pièce et il la retira après quelques concerts ; on ne l'entendit plus au complet jusqu'après sa mort. En 1957, quelques mois seulement avant son décès à l'âge de 91 ans, Sibelius fut persuadé de faire un nouvel arrangement de la *Lamentation de Kullervo* à la fin du troisième mouvement pour le baryton-basse Kim Borg qui la chanta à la Semaine Sibelius à Helsinki au mois de juin.

La *Sérénade* sur un texte d'Erik Johan Stagnelius date du printemps de 1895, une période où Sibelius était à la fois fasciné et repoussé par la musique de Wagner. Un portrait hantant de l'angoisse ressentie par un homme qui ne peut admirer sa bien-aimée qu'à distance, la *Sérénade* fut créée en avril 1895 par le grand baryton finlandais Abraham Ojanperä. Sibelius songea à retravailler la *Sérénade* en 1910 mais, plutôt que de réviser la pièce antérieure, il incorpora une partie de son matériel thématique dans une nouvelle chanson, *Långsamt som kvällskyn* (*Lent comme la fin du jour*).

Le premier arrangement d'un texte de Rydberg sur ce disque s'intitule *Dans la nuit*. Contrairement aux deux chansons précédentes, elle fut composée d'abord avec accompagnement de piano (en septembre 1903); l'orchestration fut faite pour un concert de levée de fonds pour l'Orchestre de la Société philharmonique d'Helsinki en novembre de la même année. En omettant les bois aigus et les cuivres, Sibelius crée une atmosphère lugubre, surtout dans l'arrangement des premier et troisième couplets.

Des extraits du poème *Livlust och livsleda* (*Joie de vivre et lassitude*) de Rydberg forment la base de l'*Impromptu* pour chœur de femmes et orchestre qui, dans sa version originale, fut composé comme pièce de remplissage pour le concert du 8 mars 1902 dans lequel la *Symphonie no 2* fit son entrée triomphale. Il commence à la manière d'une valse lente pour ensuite en venir à ressembler à de la musique de ballet de Tchaïkovski; l'un de ses thèmes provient de fragments d'un *Trio pour cordes en sol mineur* de 1893/94. Dans un autre des arrangements de Sibelius sur des textes de Rydberg, le chant patriotique immensément populaire *Hymne athénien* (1899), les Grecs éclairés en conflit avec les Perses barbares furent utilisés pour symboliser les Finlandais dans leur querelle prolongée avec leurs dirigeants russes. Dans l'*Impromptu* aussi, on peut interpréter les «jeunes Hellènes» dans le poème comme représentant le peuple finlandais mais cette musique gracieuse et civilisée a révélé des manières trop douces pour occuper une place régulière au répertoire.

Huit ans plus tard, Sibelius examina en détail l'*Impromptu*, ajoutant une nouvelle introduction –

sur des paroles provenant d'une partie différente du poème – et une fin plus frappante, omettant trompettes et quelques instruments de percussion. La nouvelle version ne fut cependant pas entendue en concert avant un délai de deux ans (29 mars 1912).

D'autres allusions au monde de l'antiquité classique se trouvent dans la «Danse intermezzo» *Pan et Echo* écrite au printemps de 1906 pour une soirée de levée de fonds à Helsinki. La pièce accompagnait un tableau vivant où, selon le journal *Hufvudstadsbladet*, «Pan et Echo sont vus sur une colline, regardant les nymphes danser dans la vallée». Le but particulier de la soirée était de ramasser des fonds pour une nouvelle salle de concert – un projet qui resta un rêve pendant plusieurs décennies; dessinée par Alvar Aalto, la Maison de la Culture ne fut terminée à Helsinki qu'en 1958.

Il semblerait que Sibelius fût attiré par les images de la nature et les sentiments panthéistes exprimés dans le poème *Soir d'automne* de Rydberg. Son arrangement est très accordé au texte, à la fois dans ses descriptions vives de la majesté de la nature et dans la réponse du voyageur solitaire qui contemple la scène dans la dernière strophe du poème. C'est l'une de ses chansons les plus ambitieuses et étendues, une «intense ode funèbre de l'automne» composée en 1903, d'abord avec accompagnement de piano. Des versions accompagnées par un grand orchestre et par cordes seules datent de 1904 et la dernière (créée par les artistes présents au festival de Sibelius à Lahti le 8 septembre 2005) est enregistrée ici pour la première fois.

L'histoire du duc qui s'imagine qu'une sirène l'appelle dans les vagues du lac suédois Vättern et qui se jette à l'eau a des parallèles dans d'autres cultures européennes ; même en Suède, les versions diffèrent et l'une d'elles devint un opéra complet d'Ivar Hallström en 1867. La chanson de Sibelius *Le duc Magnus* est le sixième de huit arrangements de poèmes d'Ernst Josephson (1851-1906), originellement avec accompagnement de piano, composée à Berlin en 1909. Les paroles de Josephson inspirèrent Sibelius à composer certaines de ses chansons les plus impressionnantes dont *Jubal* et *Roses funèbres*. *Le duc Magnus* est la seule de ces chansons à avoir été orchestrée par Sibelius même – pour Aino Ackté en 1912. On a longtemps cru la partition disparue car elle ne fut redécouverte qu'en 1994.

Sibelius travailla sur une pièce pour orchestre sur le thème de *Luonnotar* (qu'on peut traduire assez grossièrement par « esprit de la nature ») tiré du *Kalevala* en 1905-06 mais cette œuvre aboutit à la fantaisie symphonique *La Fille de Pohjola*. Il retourna à l'histoire quelques années plus tard et composa *Luonnotar* op. 70, une grande pièce pour soprano et orchestre – en partie une chanson avec orchestre, en partie un poème symphonique avec voix. Avec ses sonorités originales et sa ligne vocale osée (et extrêmement difficile), *Luonnotar* est un sommet indisputé dans son œuvre vocal. Le texte est la propre adaptation de Sibelius de l'histoire de la création à partir de la première rune du *Kalevala*. Fille des Cieux, *Luonnotar* vient sur la terre et parcourt les océans pendant 700 ans. Sinistrée par un gros orage, elle fait appel à Ukko, le chef des dieux. Une sarcelle fait son nid sur les

genoux de *Luonnotar* mais elle le laisse tomber à l'eau et les éclats d'œuf se transforment en soleil, ciel, lune et étoiles. *Luonnotar* date de l'été 1913 et la création fut donnée par Aino Ackté au festival de Gloucester en Angleterre le 10 septembre 1913. Ackté écrivit à Sibelius : « *Luonnotar* est brillante et magnifique... J'en suis renversée. »

Le chant de Väinämöinen pour chœur mixte et orchestre est aussi un arrangement du *Kalevala* et date de la dernière grande phase productive de la carrière de Sibelius. Il fut commandé par la Société pour l'éducation populaire pour un festival de chant à Sortavala où Robert Kajanus en dirigea la création le 26 juin 1926. Quoique une composition contemporaine au poème symphonique *Tapiola* – une pièce qui mène l'unité et à la concentration thématiques à l'extrême – *Le chant de Väinämöinen* en diffère considérablement. L'introduction orchestrale prescrit le ton cérémoniel pour l'œuvre en entier. A l'entrée du chœur cependant, l'orchestre se contente d'un rôle en majeure partie accompagnateur ; la partie pour chœur est écrite dans le style homophonique utilisé par Sibelius dans les arrangements du *Kalevala* depuis le début de sa carrière. Vers la fin, on reconnaît une note d'aigreur provenant de la coda de la *Symphonie no 4*. *Le chant de Väinämöinen* fut la dernière cantate terminée par Sibelius et, comme ses autres œuvres d'après-guerre dans ce genre – *Ma patrie*, *Chant de la Terre* et *Hymne de la Terre* – elle dégage l'optimisme et la fierté nationale. La pièce peut être du Sibelius « public » plutôt que « privé » mais le sujet lui tenait vraiment à cœur.

© Andrew Barnett 2006

Helena Juntunen entreprit ses études vocales à l'âge de 15 ans au conservatoire d'Oulu. En automne 1996, elle entra dans la classe d'Anita Välikki à l'Académie Sibelius. Ella a aussi étudié avec Elisabeth Schwarzkopf, Harmut Höll, Mitsuko Shirai et Ilmo Ranta. Ses succès à des concours comptent le premier prix au concours de chant Timo Mustakallio et de Lappeenranta et le Grand Prix de l'Opéra de Tampere. Ella maîtrise un vaste répertoire d'opéra; en plus de chanter à l'Opéra National Finlandais, elle s'est produite aux Etats-Unis, chantant le rôle de Marguerite (*Faust*) au Connecticut et donnant un récital au Carnegie Hall. Elle a été soliste avec la plupart des grands chefs et orchestres finlandais.

Gagnant du célèbre prix «Singer of the World» au Concours international de chant à Cardiff en 2003, **Tommi Hakala** obtint son diplôme avec distinction spéciale à l'Académie Sibelius à Helsinki en 1998. Ses mentors comptent Esa Ruuttunen, Jaakko Ryhänen et Roland Hermann. Il fréquenta les classes de maître de Mark Tatlow, Peter Berne et François Leroux et il reçut la première bourse Matti Salminen en 1977 ainsi qu'une bourse de la fondation Richard Wagner à Bayreuth. Il gagna aussi le prix de théâtre allemand IHK (1999) et le premier prix au concours de chant Merikanto en 2001. Ses premiers engagements le menèrent à plusieurs maisons d'opéra en Allemagne et en Finlande ainsi qu'à un contrat d'invité à l'Opéra national finlandais. Il fut ensuite engagé par les opéras de Nuremberg et de Leipzig, il a chanté au festival d'opéra de Savonlinna et il a souvent été invité à se produire sur diverses scènes d'opéra et de concert.

Jyrki Korhonen, basse, a étudié à l'Académie Sibelius à Helsinki et fréquenté le Studio international d'opéra à Zurich. Il s'est produit comme artiste invité dans des maisons d'opéra partout en Europe et il a chanté avec l'Orchestre philharmonique de Berlin, l'Orchestre symphonique de Londres et au festival Musica Canarias, au Caecario Festival Israel, au festival d'opéra de Savonlinna et au festival de Bayreuth. Il signa un engagement permanent à l'Opéra national finlandais en 2001. Jyrki Korhonen a travaillé avec d'éminents chefs d'orchestre dont Daniel Barenboim, Nikolaus Harnoncourt, Mikko Franck, Leif Segerstam, sir Simon Rattle et Riccardo Chailly.

Dominante est un chœur mixte fondé en 1975 qui puise la majorité de ses membres à l'Université Technique d'Helsinki. Le chœur s'est gagné la réputation d'un ensemble jeune et dynamique reconnu pour son audace et sa flexibilité. Le directeur artistique du chœur est, depuis 1981, Seppo Murto. Dominante a interprété les œuvres maîtresses du répertoire avec l'Orchestre symphonique de la radio finlandaise, la Tapiola Sinfonietta, l'Orchestre philharmonique d'Helsinki et l'Orchestre symphonique de Lahti; il a également travaillé avec l'Opéra National de Finlande et le Théâtre municipal d'Helsinki. Dominante s'est de plus produit en concert à travers le monde.

Sous la direction de son chef attitré Osmo Vänskä, l'**Orchestre symphonique de Lahti** (Sinfonia Lahti) est devenu l'un des plus remarquables de l'Europe. Depuis l'an 2000, l'orchestre a sa résidence à la salle de bois Sibelius (à l'acoustique de

réputation internationale de la compagnie new-yorkaise Artec Consultants). Il a entrepris plusieurs éminents projets d'enregistrement pour BIS, gagnant deux prix *Gramophone*, le Grand Prix du Disque de l'Académie Charles Cros et deux « Prix Classique de Cannes ». En 2004, l'orchestre mérita un disque de platine pour son enregistrement de « Sibelius – Musique tirée du film de Timo Koivusalo » ; il a aussi gagné plusieurs disques d'or, par exemple pour ses enregistrements de la version originale du *Concerto pour violon* de Sibelius (1992) et d'« Hymnes finlandais » (2001). La formation s'est produite à de nombreux festivals de musique dont les Proms de la BBC à Londres et le festival des Nuits Blanches à St-Petersbourg. Elle a joué à Amsterdam, au Musikverein à Vienne et au Symphony Hall à Birmingham en plus d'avoir fait des tournées en Allemagne, Russie, Espagne, Chine, au Japon et aux Etats-Unis. En 2003, les critiques de musique japonais choisirent l'exécution de *Kullervo* de Sibelius par l'Orchestre symphonique de Lahti comme meilleur concert classique de l'année au Japon.

Osmo Vänskä a commencé sa carrière musicale comme clarinetiste, occupant le poste de principal assistant à l'Orchestre philharmonique d'Helsinki pendant plusieurs années. Après avoir étudié la direction à l'Académie Sibelius à Helsinki, il gagna le premier prix du Concours international de Besançon pour jeunes chefs d'orchestre en 1982. Sa carrière de direction compte des engagements importants avec par exemple la Sinfonietta Tapiola, l'Orchestre symphonique de l'Islande et

l'Orchestre symphonique écossais de la BBC. Il est actuellement chef principal de l'Orchestre symphonique de Lahti en Finlande et, depuis 2003, directeur musical de l'Orchestre du Minnesota. Son répertoire est exceptionnellement vaste, passant de Mozart et Haydn par les romantiques à un grand choix de musique contemporaine ; ses programmes renferment régulièrement des créations mondiales. Ses nombreux enregistrements sur étiquette BIS continuent de s'attirer les éloges les plus éloquents. En l'an 2000, le président de la Finlande remit à Osmo Vänskä la médaille Pro Finlandia ; en 2002, il recevait la Prix de Musique de la Société philharmonique royale à Londres. En 2005, il fut nommé Chef de l'année par *Musical America* et il obtint la Médaille Sibelius pour son travail avec l'Orchestre symphonique de Lahti.

3 Kullervon valitus (Kullervo's Lament), from Op.7

Voi poloinen, päivääni,
voipa, kurja, kummiani,
[voi] kun pi' in sisarueni,
turmelin emoni tuoman!
Voi isoni, voi emoni,
voi on valtavanhempani!
Minnekä minua loitte,
kunne kannoitte katalan?
Parempi olisin ollut
syntymättä, kasvamatta,
ilmahan sikeämättä,
maalle tälle täytyvättä.
Eikä surma suurin tehnyt,
tauti oike' in osannut,
kun ei tappanut minua,
kaottanut kaksioisnä.

Kalevala, runo 35: 271-286

Woe my day, O me unhappy,
Woe to me and all my household,
For indeed my very sister,
I my mother's child have outraged!
Woe my father, woe my mother,
Woe to you, my aged parents,
To what purpose have you reared me,
Reared me up to be so wretched!
Far more happy were my fortune,
Had I ne'er been born or nurtured,
Never in the air been strengthened,
Never in this world had entered.
Wrongly I by death was treated,
Nor disease has acted wisely,
That they did not fall upon me,
And when two nights old destroy me.

Translation: W.F. Kirby

4 Serenade, JS 168

Dagen förlåter de mörknande zoner.
Klagan då åter, I smäktande toner.
Ljuvt skake er röst min Olympias bröst.

Härligt Azuren av eldar besjålas.
Kärligt Naturen och Natten förmålas.
Dock vakar din själ, du Olympias trål!

Häcken tycks sörja att Solen är gången.
Näcken hörs börja den klagande sången.
Mer klagande gå mina toner ändå.

Dvalan kring lundar och ängar sig sprider.
Svalan hon blundar och turturven ej kvider,
dock kvider din vän min Olympia! än.

Rusad av glansen ej fjärligen ilar.
Tjusad i dansen hos Rosen han vilar.
När vilar jag varm vid Olympias barm?

The day is shadowed by darkening zones.
Lament again, ye languishing tones.
Soft shake your voice my Olympia's breast.

Glorious Azure by fires inspired.
Lovingly Nature and Night are wed.
But thy soul keeps vigil, thou Olympia's thrall!

The hedgerows mourn when the Sun has gone.
The Water Sprite begins its lamenting song.
But my notes lament even more.

Torpor spreads over meadow and grove.
The swallow sleeps and the dove does not moan.
But your loved-one mourns, my Olympia, still!

Drunk with splendour the butterfly stays.
Charmed by the dance of the Rose he rests.
When rest I warm at Olympia's breast?

Ljuder förgäves ej cittran min smärta,
sjuder och häves ej fåfångt mitt hjärta,
förtjusning och liv med en vink mig då giv!

Zonen med löje du lossar och tiger.
Tronen förnöje och sömn du bestiger.
Med daggiga hår i dalen jag står.

Månen beströmmar med silverljus famnen.
Lånen, I drömmar! av älskaren hamnen.
Till hjärtat en stig. Gån och bedjen för mig.

Erik Johan Stagnelius

Not in vain sings the zither my pain,
My heart does not simmer and heave in vain,
Life and joy with a sign you may give.

With laughter your girdle you loose and are silent.
Abandon your throne and ascend to sleep.
With dew-soaked hair I stand in the valley.

The moon on your lap sheds silver light.
Borrow, you dreams!, the lover's shelter.
A path to the heart. Go and pray for me.

Translation: John Skinner

5 I natten (In the Night), Op.38 No.3

Tyst är lunden och sjön, som kysst,
strandens somnade ros är tyst.
Aftonskimret, som mildt besken
tempelkullen, har bleknat ren
stilla, drömmande, stilla.

Tysta stjärnor ur havet gå,
stilla palmernas kronor stå,
sen därunder i myrteneskog,
vinden suckade nyss och dog
stilla, drömmande, stilla.

Trött najad har på mossig bädd,
sjunkit ned vid sin urnas brädd,
sövd av sorlande källans sus:
barmen häves i månens ljus
stilla, drömmande, stilla,

medan hon ser i ljuvlig dröm
stelnad, kristallren, tidens ström
och all världen från ve och harm
sömnad in på Allfaders arm.
stilla, drömmande, stilla.

Viktor Rydberg

Still the grove, and the lake that kissed
The sleeping rose of the beach is still.
The evening glow, that softly fell
On hilly temple, has faded
Silent, dreamily silent.

Quietly stars emerge from the sea,
Still the leaves of the palm tree,
Down, below, in myrtle woods,
The wind sighed once, and expired
Silent, dreamily silent.

Sleepy naiad on mossy bed
Has lain down by the lip of her urn,
Lulled by the murmur of rippling well:
Her bosom stirs in the beam of the moon
Silent, dreamily silent.

While in sweetest dream she sees
Frozen, crystal, the stream of time
And all the world, from pain and harm
Fled to rest on the Father's arm.
Silent, dreamily silent.

Translation: Leif Hasselgren

6 / 7 Impromptu, Op. 19

[Backospräster:] "Du, som leder stjärnornas strålände kor,
de nattliga jubelhymnerna drott,
sköne olympiske gosse,
kom, o kom med svärmar av yra, naxiska ungmör, kom!
kom med nymfers flock, som kring dig i nattlig kordans
fira sin konung Iacchos!"

[Unge hellener:] Gossar och flickor,
härlig är livets
rosiga morgon.
Luftiga, ljuva,
mysande timmar
sväva i lätta,
flyktiga rader
över dess nejds
elysiska vår.
Snabba, o snabba
äro de sköna,
himmelska väsen,
flyende hän mot
strålände fjärran;
medan er egen
glättiga kor
föres av ödet
bort till ett motsatt
mörknande fjärran...
Skynden, o skynden,
flickor och gossar,
skynden att bryta
luftiga kedjan,
skynden att slå i
njutningens bojar
dessa olympiskt
leende, ljuva,
flyktiga barn!
Här ur vår ena
dallrande vågskål
plockar beständigt
moiran den grymma
fröjdernas gyllne

[Bacchic Priests:] "Thou, who leads the chorus of radiant stars,
Prince of nightly hymns of praise,
Fair Olympian youth,
Come, o come with throngs of dizzy Naxian maidens, come!
Come with thy flock of nymphs, circling in nightly dance
In honour of their King Iacchos!"

[Young Hellenics:] Youths and maids,
Sweet is the rosy
Dawn of life.
Light and lovely,
Convivial hours
Drift in airy
Fleeting rows
Across its realm's
Elysian spring.
Swift, so swift
Are the fair
Heavenly beings,
Soaring towards
A radiant distance;
While your own
Gleeful choir
Is brought by fate
To a differently
Darkening distance...
Hasten, oh hasten,
Maidens and youths,
Hasten to break
The airy chain,
Hasten to shackle in
Fetters of pleasure
These Olympically
Smiling, sweet,
Fleeting children!
From one trembling
Scale of the balance
The cruel Moira
Forever removes
The golden pleasures,

rånade vikter,
kastar i andra,
sjunkande vågen
slappade sinnens,
mattade krafter,
mödors och sorgers
tyngande bly...
Hastigt som facklan
fångas och flyr från
hand och till hand i
panateneiska
nattliga festen,
måsten I lämna
ungdomens evigt
brinnande fackla
till de bakom er
ilande yngre
rosiga släkten,
medan I själva
sjunken i ålderns
svartnande skuggor,
sjunken i gravens
tigande natt...
Kindens som ängens
blommor förblekna,
svallande lockar
glesna som lundars
höstliga kronor.
Strålände blickar
slockna som festers
tynande lampor.
Skynden, o skynden,
gossar och flickor,
skynden att tömma
fröjdernas nektar!
Kransa pokalen,
slut till ditt ännu
svärmande hjärta,
flicka, din gosse,
gosse, din mö!

Viktor Rydberg

Measured and weighed;
Into the other
Sinking scale goes
The heavy lead of
Dulled senses,
Wasted powers,
Toil and grief...
Swift as the torch,
Caught and flung
From hand to hand in
Panathenian
Nightly feast,
You must leave
Youth's eternal
Burning torch
To those behind,
Darting younger
Fresh people,
While you sink down
In the darkening dusk
Of old age,
In the silent
Night of the grave...
The bloom of cheek
And meadow both fade,
Flowing locks
Dwindle like leaves
In autumnal groves.
Shining eyes
Fade like flickering
Lamps at a feast.
Hasten, oh hasten,
Maidens and youths,
Hasten to empty
The nectar of pleasure!
Encircle the cup,
To your still amorous
Breast, clasp
Maiden, your youth,
Youth, your maid!

Translation: Leif Hasselgren

9 Höstkväll (Autumn Evening), Op. 38 No. 1

Solen går ned,
och molnen vandra med vefullt sinne
hän över skummande sjö,
över susande skogars skymning.
Måsen skriar på ödsligt skär
falken dväljes i klyftans skygd
trött att jaga han gömt sin näbb
i vingens av skurar tyngda dun.

Solen gick ned,
det mörknar allt mer över moens furor,
mörknar om bergen,
där ränniln suckar i ljung och mossa.
Tvinsjukt dröjer ett gublekt sken
över västliga kullars rand.
Dagens viskande avsked tonar
sorgset i tätande skuggor bort.

Regnets fall på hållarna
sorlar av vemods sägner
födda av molnens jord
kringsvävande skumma tankar;
sjöns emot stranden brutna våg
brusar av dunkla ödens gång,
röster, skälvande hemskt av smärta,
ropa i stormen ur skogens djup.

Ensam ute i öde nejd
mot fuktig klippa lutad,
står förtrollad en vandrare,
lyss och njuter.
Känner hans själ en samklang
med sången, som höjes av stjärnlös natt?
Dör hans ve som en sakta ton
i höstens väldiga sorgedikt?

Viktor Rydberg

The sun goes down
And the clouds wander in woeful mood
Beyond the foaming lake,
Over twilight of sighing forests.
The seagull screams on a desolate rock,
The falcon stays in his crevice,
Tired of hunting, he hides his beak
In the rain-heavy down of his wing

The sun went down,
It darkens over moorland pines.
Darkens round the mountains,
Where the rivulet sighs in moss and heather.
A sallow gleam stays languishing
Over the rim of the western hills.
The whispering day's farewell
In thickening shadows fades sadly away.

The falling rain on the rocks
Murmurs with gloomy tales,
Born of the earth in the clouds
Overhanging, darkening thoughts;
The lake's wave breaking on the shore,
Clamorous with gloomy fortunes past,
Voices dismally trembling in pain
Call in the storm from the forest's deep.

Out alone in a desolate place,
Against a damp rock leaning,
A wanderer stands enchanted
And listens with pleasure.
Does his soul feel the harmony
With the song that is raised by the starless night?
Does his grief die like a gentle note
In the mighty autumnal lament?

Translation: John Skinner

10 Hertig Magnus (Duke Magnus), Op.57 No.6

Hertig Magnus från sitt fönster
drömmande ser Vätterns bölja
månbelyst och sval och klangrik
slottets fasta murar skölja;

tunga kval hans själ förvirrat,
att sin gode far han mistat,
och att blod i strömmar flutit
för hans bröders skull, som tvistat.

Hertig Magnus från sitt fönster
ser i vattnets ljusa dager
liten sjönymf ljuvligt vagga,
sjungande och fri och fager:

"Hertig Magnus", så hon sjunger,
"kom till mig från slottet höga,
att ditt ädla sjuka hjärta
i den svala böljan löga,

låt mig kyssa få din tinning,
sköna prins, låt dig beveka,
kasta dig i mina armar,
på gullharpan skall jag leka!"

Hertig Magnus från sitt fönster,
tjusad utav nymfens fägring,
sprang i vattnet, lät sig föras
av sin undersköna hägring,

bars omkring tills morgon grydde
av den väna vattuanden,
och blev funnen bland violer,
oskadd, slumrande på stranden.

Ernst Josephson

Duke Magnus, from his window,
Dreamingly looks at Lake Vättern's waves,
Moonlit and cool and full of sounds,
Lapping against the castle's strong walls.

Deep gloom has anguished his soul
Since he lost his good father
And blood has flowed in rivers,
For the sake of his brothers' animosity.

Duke Magnus, from his window,
Sees in the bright waters
A little water-nymph, rocking vivaciously
Singing and free and beautiful:

'Duke Magnus,' she sings,
'Come to me from high in the castle,
To bathe your noble, sick heart
In the cool waves.

Grant me leave to kiss your brow,
Fair prince, I implore you,
Cast yourself into my arms,
I shall play on a golden harp!"

Duke Magnus, from his window,
Enchanted by the nymph's beauty,
Jumped into the water, let himself be led away
By the wondrously fair illusion,

He was carried around until dawn
By the fair spirit of the water,
And he was found among violets,
Unharmred, slumbering on the lake shore.

11 Luonnotar, Op. 70

Olipa impi, ilman tyttö,
Kave Luonnotar korea,
Ouoostui elämätään,
Aina yksin ollessansa,
Avaroilla autoilla.

Laskeusi lainehille,
Aalto imepeä ajeli,
Vuotta seitsemän sataa
Vieri impi veen emona,
Uipi luutehet, etelät,
Uipi kaikki ilman rannat.

Tuli suuri tuulen puuska,
Meren kuohuille kohotti.
"Voi, poloinen, päiviäni.
Parempi olisi ollut
Ilman impenä elää.
Oi, Ukko, ylijumala!
Käy tänne kutsuttaissa."
Tuli sotka, suora lintu,
Lenti kaikki ilman rannat,
Lenti luutehet, etelät,
Ei löyvä pesän soia.

"Ei, ei, ei.
Teenkö tuulehen tupani,
Aalloillen asuinsiani,
Tuuli kaatavi,
Aalto viepi asuinsiani."

Niin silloin veen emonen,
Nosti polvea lainehesta.
Siihen sorsa laativi pesänsä,
Alkoi hautoa.

Impi tuntevi tulistuvaksi.
Järkytti jäsenehensä.
Pesä vierähti vetehen,
Katkieli kappaleiksi.

Muuttuivat munat kaunoisiksi:
Munasan yläinen puoli

Air's young daughter was a virgin,
Fairest daughter of creation.
Long did she abide a virgin,
Dwelling ever more so lonely
In those far-extending deserts.

After this the maid descending
Sank upon the tossing billows,
Seven long centuries together.
Then she swam, the Water-Mother
Southward swam and swam to north-west.
Swam around in all directions.

Then a sudden mighty tempest
Drove the billows of the waters.
'Oh how wretched is my fortune
Better were it I had tarried,
Virgin in the airy regions.
Ukko, thou of Gods the highest
Hasten here for thou art needed.'
Then a beauteous teal came flying
Flew around in all directions,
Southward flew and flew to north-west,
Searching for a spot to rest in.

'No! No! No!
Should I make the wind my dwelling.
Should I rest it on the billows.
Then the winds will overturn it,
Or the waves will sweep it from me.'

Then the Mother of the Waters
From the waves her knee uplifted;
Gentle there the teal alighting
So she might her nest establish

Then the maiden felt a burning
And her limbs convulsive shaking,
Rolled the eggs into the water
And to splinters they were broken,

And to fragments they were shattered.
From the egg's upper fragment

Yläiseksi taivahaksi,
Yläpuoli valkeaista,
Kuuksi kumottamahan,
Mi kirjajavaista,
Tähdiksi taivaalle,
Ne tähiksi taivaalle.

Freely adapted from the Kalevala, runo 1: 111-242

Rose the lofty arch of heaven,
From the white the upper fragment
Rose the moon that shines so brightly;
All that in the egg was mottled
Now became the stars in heaven.
Now became the stars in heaven.

Translation: W.F. Kirby

12 Väinön virsi (Väinämöinen's Song), Op. 110

Vaka vanha Väinämöinen
itse maalle mentyänsä
löytyi Sammon muruja,
kirjokannen kappaleita
rannalta merelliseltä,
hienoiselta hietikolta.

Saattoi Sammon muruset,
kirjokannen kappalehet
nenähän utuisen niemen,
päähän saaren terhenisen,
kasvamahan, karttumahan,
saamahan, satoamahan
oluiksi ohraisiksi,
leiviksi rukihiiksi.

Siinä vanha Väinämöinen
itse tuon sanoiksi virkki:
"Anna Luoja, suojumala,
anna onni ollaksemme,
hyvin aina elääksemme,
kunnialla kuollaksemme
suloisessa Suomenmaassa,
kauniissa Karjalassa!

"Varjele, vakainen Luoja,
kaitse, kaunoinen Jumala,
miesten mielijuhteista,
akkojen ajatuksista!
Kaa' a maalliset catehet,
ve'elliset velhot voita!

Väinämöinen, old and steadfast,
Went back likewise to his country,
But he took the Sampo's fragments,
And the fragments of the cover,
From the lakeshore where he found them,
From the fine sand of the margin.

And he sowed the Sampo's fragments,
And the pieces of the cover,
Out upon the jutting headland,
On the misty island's summit,
That they there might grow and flourish,
Might increase and yield their produce,
As the ale obtained from barley,
As the bread that rye is yielding.

Then the aged Väinämöinen,
Spoke aloud the words which follow:
'Grant, O Jumala, Creator,
That we now may live in comfort,
And be joyous all our lifetime,
And thereafter die in honour,
In our pleasant land of Suomi,
And in beautiful Carelia.

'Keep us, O thou great Creator,
Guard us, Jumala most gracious,
From the men to us unfriendly,
And from that old woman's malice,
Guard us from terrestrial evils,
And the spells of water-sorcerers.

"Ole puolla poikiesi,
aina lastesi apuna,
aina yöllisnä tukena,
päivällisnä vartijana,
vihoin päivän paistamatta,
vihoin kuun kumottamatta,
vihoin tuulen tuulematta,
vihoin saamatta satehen,
pakkasen palelematta,
kovan ilman koskematta!

"Aita rautainen rakenna,
kivilinna liitättele
ympäri minun eloni,
kahen puolen kansoani,
maasta saan taivosehen,
taivosesta maahan asti,
asukseni, ainokseni,
tuekseni, turvakseni.
Jottei liika liioin söisi,
vastus viljalta vitaisi
sinä ilmoisna ikänä,
kauna kullan valkeana!"

Kalevala, runo 43: 385-434

'O protect thy sons for ever,
May'st thou always aid thy children,
Guard them always in the night-time,
And protect them in the daytime,
Lest the sun should cease from shining,
Lest the moon should cease from beaming,
Lest the winds should cease from blowing,
Lest the rain should cease from falling,
Lest the Frost should come and freeze us,
And the evil weather harm us.

'Build thou up a fence of iron,
And of stone a castle build us,
Round the spot where I am dwelling,
And round both sides of my people,
Build it up from earth to heaven,
Build it down to earth from heaven,
As my own, my lifelong dwelling,
As my refuge and protection,
That the proud may not devour us,
And they may not spoil out harvests,
In the course of all our lifetime,
When the golden moon is shining.'

Translation: W.F. Kirby

The **Spirit of Nature Wood Architecture Award** is named after Jean Sibelius's masterpiece *Luonnotar* (the 'Spirit of Nature' from the Finnish national epic, the *Kalevala*). In 1999 the Wood in Culture Association (Puu kulttuurissa ry) established this international wood architecture award to promote the use and image of timber. The award is given every second year to a person whose work exemplifies a progressive and creative use of timber. The award gala is held at the Sibelius Hall, Lahti, and recipients to date have been Renzo Piano, Kengo Kuma and Richard Leplastrier.

Spirit of Nature –puuarkkitehtuuripalkinto on nimetty Sibeliuksen *Luonnotar*-teoksen englanninkielisen nimen mukaan. Vuonna 1999 Puu kulttuurissa ry perusti tämän kansainvälisen palkinnon edistääkseen kulttuurin keinoin puumateriaalin käyttöä ja imagoa. Palkinto myönnetään joka toinen vuosi rakennustaiteellisista ansioista henkilölle tai ryhmälle, joka on töissään osoittanut puumateriaalin etevää ja luovaa käyttöä. Palkinto on toistaiseksi aina jaettu Sibeliusallossa Lahdessa. Palkinnon ovat tähän mennessä saaneet Renzo Piano, Kengo Kuma ja Richard Leplastrier.

DDD

RECORDING DATA

Recorded in January 2004 (1, 2, 8, 12); May 2005 (3-5); August 2004 (6-7); August 2005 (9-11) at the Sibelius Hall, Lahti, Finland

Recording producer: Marion Schwebel (1, 2, 8, 12); Uli Schneider (3-5); Ingo Petry (6-7, 9-11)

Sound engineer: Thore Brinkmann (1, 2, 8, 12); Jens Braun (3-7); Hans Kipfer (9-11)

Digital editing: Christian Starke, Matthias Spitzbarth, Bastian Schick, Uli Schneider

Recording equipment: Neumann microphones; Studer Mic AD 19 pre-amplifier; Yamaha DM1000 mixer; Pro Tools Digi O2 HD recording;

Stax and Sennheiser HD 600 headphones (1, 2, 8, 12); Neumann microphones; 2 RME Octamic pre-amplifiers; 2 Studer Mic AD 19

pre-amplifiers; Yamaha DM1000 mixer; Samplitude hard disc recording; Stax and Sennheiser headphones (3-5); Neumann

microphones; Yamaha o2R mixer; ProTools and Digi Design HD recording; Sennheiser headphones (6-7); Neumann microphones,

RME Octamic microphone pre-amplifier; Yamaha DM1000 mixer; Samplitude hard disc recording; Stax headphones (9-11)

Project adviser: Andrew Barnett

Executive producer: Robert Saff

BOOKLET AND GRAPHIC DESIGN

Cover text: © Andrew Barnett 2006

Translations: Teemu Kirjonen (Finnish); Horst A. Scholz (German); Arlette Lemieux-Chené (French)

Front cover illustration: Alex Dryden

Photograph of Osmo Vänskä: © Seppo J.J. Sirkka / Eastpress Oy

Typesetting, lay-out: Andrew Barnett, Compact Design Ltd., Saltdean, Brighton, England

BIS CDs can be ordered from our distributors worldwide.

If we have no representation in your country, please contact:

BIS Records AB, Stationsvägen 20, SE-184 50 Åkersberga, Sweden

Tel.: 08 (Int.+46 8) 54 41 02 30 Fax: 08 (Int.+46 8) 54 41 02 40

info@bis.se www.bis.se

The Lahti Symphony Orchestra
is supported in this recording
project by the Finnish Performing
Music Promotion Centre (ESEK)

BIS-CD-1565 © & © 2006, BIS Records AB, Åkersberga.

Osmo Vänskä

BIS-CD-1565